

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 3
3 листопада 2023 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2023 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (3 листопада 2023 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2023. Вип. III. 272 с.

Організаційний комітет:

- Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ПРИНАЛЕЖНОСТІ ДО ГРУПИ ДИТЯЧОГО САДКА У ПЛОЩИНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ

**Д. пед. наук, доц. О. С. Монке
Магістрантка Л. Любович**

Дошкільне дитинство – початковий етап соціального життя людини. Одним із основних завдань, що стоять перед педагогами і батьками, є підготовка дитини до життя, соціалізація, де здатність дитини до спілкування, комунікації є провідною. Тобто підготовка дитини до життя включає в себе соціально-комунікативний розвиток, в якому чи не найголовнішу роль набуває сформоване вміння будувати відносини передусім із собою, з іншими людьми та навколишнім світом. Соціально-комунікативний розвиток спрямований на засвоєння норм і цінностей, прийнятих у суспільстві, включаючи морально-духовні цінності, формування шанобливого ставлення і почуття приналежності до своєї сім'ї, до співтовариства дітей і дорослих [1, с.11]. Актуальність соціально-комунікативного розвитку зростає і залежить від особливостей соціального середовища дитини, в якому, на жаль, у взаєминах людей часто відсутні вихованість, доброта, доброзичливість, мовленнєва культура. Водночас, проблема формування шанобливого ставлення та почуття приналежності до сім'ї та до спільноти дітей та дорослих у системі дошкільної освіти та виховання є однією з найважливіших сьогодні [1]. У площині соціально-комунікативного розвитку педагогу ЗДО довірено відповідальну роботу з виховання у старших дошкільників почуття приналежності до групи дитячого садка та формування комунікативних навичок, які допоможуть дитині відбутися їм у дорослому житті.

Формування комунікативних умінь, як одна з найва-

жливіших сторін та результатів розвитку дитини формується у спілкуванні дітей з дорослими та однолітками. Ю. Смолянко, А. Рой розглядають комунікативні уміння і навички як здатність взаємодіяти з іншими людьми, адекватно інтерпретувати отриману інформацію, а також правильно її передавати [3]. Важливо, що комунікативні навички розвиваються лише у процесі реальної взаємодії, спільної з однолітками діяльності.

Формування комунікативних умінь дошкільників визначається соціальним замовленням суспільства. Комунікативні уміння дозволяють дитині вирішувати різного роду завдання, що виникають у спілкуванні: долати егоцентризм (тобто розуміти позицію та стан іншої людини, що не збігаються з її власними), розпізнавати різні комунікативні ситуації та правила дії в них, вибудовувати в комунікативній ситуації свою поведінку адекватно та творчо [2].

Виділяють три форми спілкування дошкільників з однолітками, які послідовно змінюють одна одну протягом п'яти років їхнього життя (2-7 років). Перша – емоційно-практична форма спілкування дітей з однолітками (2-4 роки життя дитини). Основні приводи спілкування один з одним виникають у процесі ігор, занять, виконання побутових обов'язків. Діти хочуть привернути увагу, отримати оцінку себе. Помітна вибірковість спілкування. Друга – ситуативно-ділова форма спілкування дітей з однолітками (4-6 років) та третя – позаситуативно-ділова форма спілкування дітей з однолітками (6-7 років) [2]. У ситуативно-діловій формі, контактуючи з однолітками, дошкільники прагнуть налагодити між собою ділове співробітництво. Ця спрямованість і становить основний зміст їхньої комунікативної потреби. Потреба в ігровому співробітництві визначається у ділових мотивах спілкування дітей. Всі основні приводи для звернення один до одного виникають у дітей у процесі занять, ігор, виконання побутових робіт та бажання привернути увагу до себе. Ділові якості самої ди-

тини та її товаришів, які є причиною їхнього звернення один до одного, відрізняються надзвичайною ситуативністю. «Зараз і тут» — ось що бере до уваги дитина. Для спілкування між собою дошкільники використовують усі три категорії засобів: виразні, образотворчі та знакові. Як і раніше, переважають емоційне забарвлення всіх контактів, легкість переходу від одних емоцій до інших, часто з протилежним знаком. Ситуативно-ділова форма спілкування однолітків - основний для дошкільного дитинства різновид комунікативної взаємодії. Для неї характерна потреба у співпраці та визнанні, що реалізується в колективній сюжетно-рольовій грі. Ця потреба опредмечується у ділових мотивах, які мають виражений ситуативний характер і націленість на самопізнання та самооцінку.

Ситуативно-ділове спілкування однолітків сприяє розвитку основ особистості та самосвідомості, а також допитливості, сміливості, оптимізму, активності, творчого та самобутнього початку у найширшому значенні цього слова. Неблагополуччя у сфері спілкування з однолітками заважає цим найважливішим процесам: діти стають пасивними, замкнутими, тримаються недоброзичливо. Становлення ситуативно-ділової форми спілкування потребує контролю та турботи з боку дорослих, особливо у випадках затримки її розвитку, бідності утримання. Позаситуативно-ділова форма спілкування формується наприкінці дошкільного віку (6-7 років). Вона спостерігається у небагатьох дітей. Але водночас тенденції до її розвитку намічаються досить ясно, і елементи формуючого контуру вимальовуються чітко в усіх старших дошкільників. Та й сама логіка руху дітей від одних форм спілкування до інших пророкує перетворення контактів однолітків саме у напрямку позаситуативно-ділової комунікації. Щодо старшого дошкільного віку, в основному, можна говорити про становлення певного рівня соціальної зрілості, відповідно до вікових особливостей, що виявляється у психофізичних, особисті-

сних досягненнях розвитку, відносної автономності та самостійності дітей у поведінці, вирішенні елементарних побутових проблем, організації доступних дитині видів діяльності, а також у характері взаємодії з однолітками та дорослими. Важливим досягненням дошкільного дитинства стає формування такої особистісної якості, як комунікативні навички. Є інша відмінна риса спілкування однолітків, яка виявляється у переважанні ініціативних дій над діями у відповідь. Особливо яскраво це проявляється у неможливості продовжити і розвинути діалог, що розпадається через відсутність активності у відповідь партнера по грі. Для дитини набагато важливіша її власна дія або висловлювання, а ініціатива однолітка в більшості випадків не підтримується. Ініціативу дорослого діти цього віку приймають та підтримують приблизно в 2 рази частіше.

Важливо усвідомлювати, що комунікативні уміння дошкільника формуються виключно у процесі реальної взаємодії з дорослими та спільної діяльності з однолітками. Кордони соціального простору у дошкільному віці розширюються, насамперед, завдяки тому, що з 4 років у житті дитини, крім значущих дорослих, з'являється і збільшується значущість однолітка, оскільки саме з цього віку останній є невід'ємною частиною формування самосвідомості дитини. Група однолітків дітей дошкільного віку стає референтною [4]. Ось чому у виборі засобів розвитку комунікативних навичок провідна роль належить грі. Дитина під час взаємодії з іншими «освоює простір спілкування і взаємодії, що забезпечує розвиток її соціального пізнання формує позитивні взаємини із соціальними партнерами [1, с. 11].

Як зазначено в методичних рекомендаціях до Базового компонента «якщо у дитини не розвинене почуття приналежності до групи дитячого садка то вона демонструє такі ознаки як ізольованість себе від інших, у неї мало друзів, вона агресивно ставиться до інших, залякує, дражнить дітей намагається привернути увагу будь-яким способом,

хвалиться, намагається прибрехати щось про себе, про свої переваги перед іншими [1, с.11]. Педагогу потрібно допомогти дитині освоїти способи надання допомоги іншим; забезпечити визнання досягнень, талантів дитини; спонукати дитину ділитися своїми почуттями, планувати участь в загальній роботі, спільній діяльності, розвивати навички співпраці вміння взаємодіяти з партнерами по грі та в інших різних видах діяльності [1].

Почуття приналежності, інтерес і повагу до своєї сім'ї, її традицій і звичаїв допоможуть вихователям сформувати різноманітні тематичні освітні проєкти, які можна упроваджувати разом з батьками, створюючи з дітьми різноманітні колажі, теки, куточки, проводячи бесід, спільні заходи [1, с.11].

Формувати комунікативні уміння і виховувати почуття приналежності до групи у дошкільників можливо в процесі організації гри. Наведемо приклад такої гри:

«Маленькі кухарі»

Мета: розвиток комунікативних умінь і навичок, виховання почуття приналежності до групи.

Вік: для дітей старших 4 років.

Кількість гравців: група дітей.

Короткий опис гри: Всі діти встають у коло - це «каструля» або «миска». Потім діти домовляються, що вони «готуватимуть» — суп, компот, салат і т. ін. Кожен вигадує, чим він буде: картоплею, м'ясом, морквою, чи ще чимось. Ведучий – дорослий, який вигукує назви інгредієнтів. Названа дитина стрибує в коло, «наступний компонент» бере його за руку і т. ін. Коли всі діти опиняться знову в одному колі, гра закінчується, можна приступити до приготування нової страви.

Коментар: добре, якщо ведучий виконуватиме будь-які дії з «продуктами»: різати, кришити, солити, поливати і т. д. Можна імітувати закипання, перемішування. Ця гра також допомагає зняти м'язові затиски, скутість через легкий імітаційний масаж.

Насамкінець зазначимо, що самореалізація та самоактуалізація особистості в соціумі безпосередньо залежить не тільки від розвитку комунікативних навичок, а й від її почуття приналежності. Все це входить у розвиток сфери спілкування – що є необхідною умовою як загального психічного розвитку дитини, так і її позитивної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148 «Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 10.10.2023).

2. Смолянюк Ю., Рой А. Педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 2021, с. 22–27. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.4>

3. Peter Karlsudd. Improving Children's Sense of Belonging through Group-Orientated Individualisation. *British Journal of Special Education*, v48 n4 p417-437 Dec 2021. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12383>

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДІАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

К. пед. наук, доц. Т. Г. Постоян
Магістрантка Т. М. Киселюк

Особливість мислення, почуттів, емоцій, характеру, проявляється в потребах, мотивах, інтересах, установках, цілях, характері діяльності особистості. Індивідуальні реа-